Dodatek tygodniowy

przy Gazecie Lwowskiej.

Nro. 26. Dnia 21. Maja 1853.

Rzut oka na prawodawstwo Austryi w roku 1852.

I.

Zamierzyliśmy podać w niniejszym artykule czytelnikom naszym w zwięzłej krótkości główne zarysy prawodawstwa austryackiego w roku 1852, w ten sam sposób, jakeśmy to uczynili w tem piśmie na rok 1851. Niejest tu naszą rzeczą rozbierać szczegółowo każdą ustawę zosobna, ani przytaczać główne ich postanowienia, nieznajdzie tu przeto czytelnik ani komentarza ani popularnego objaśnienia wszystkich norm wydanych w rzeczonym roku, zamierzamy bowiem wskazać tylko główne punkta prawodawstwa upłynionego roku, ażeby także i ci, których powołaniem niejest zgłębiać ustawodawstwo ojczyste, powzięli przekonanie, jak usilnem jest staranie administracyi państwa, zapobiegać potrzebom cesarstwa w jego stosunkach na zewnątrz, równie jak i potrzebom wewnętrznego ustalenia i rozwoju monarchyi.

Dziennik ustaw państwa z roku 1852 zawiera w siedmdziesięciu - dziewięciu zeszytach 265 numerów ustaw, a zatem w porównaniu z rokiem 1851, w którym wyszło w siedmdziesięciu zeszytach 263 numerów, więcej o siedm zeszytów i dwa numera. Zestawiając zewnętrzną objętość, okazuje się, że tekst ustaw z roku 1851 daleko mniej obejmował stronnic, niż tekst ustaw z roku 1852, dziennik bowiem z roku 1852 obejmuje 1180 stron, a dziennik ustaw państwa na rok 1851 liczył tylko 663 stronnic; przytem jednak nie należy pomijać, że niektóre obszerne traktaty państwa i patenta należące właściwie do roku 1851, mogły być umieszczone dopiero w dzienniku ustaw państwa na rok 1852, co po części przyczyniło się do większej objętości dziennika ustaw państwa z roku zeszłego.

Wydane ustawy i rozporządzenia dadzą się podzielić na następujące kategorye:

A) Ustawy i rozporządzenia regulujące stosunki państwa austryackiego do państw innych;
B) odnoszące się do wewnętrznej politycznej administracyi i policyi;
C) o gałęziach wyznań i nauk publicznych;
D) o handlu, przemyśle, komunikacyi i budowlach publicznych;
E) o sprawach finansowych;
F) o rozmaitych gałęziach sprawiedliwości;
G) o urządzeniach wojskowych; nakoniec:
H) o kulturze krajowej.

Większa część prawodawstwa z roku 1852 należy do kategoryi *A*, *D* i *F*, mianowicie do uregulowania stosunków z państwami sąsiedniemi, do uporządkowania handlu i komunikacyi w kraju i do sądownictwa; są to w teraźniejszych stosunkach bez wątpienia najważniejsze gałęzie legislacyi.

W obec podziwienia godnego postępu środków komunikacyjnych, w obec wzrastających potrzeb tak w całych narodach jak i w pojedyńczych indywiduach, w obec szybkości z jaką się rozpowszechniają wynalazki, pomysły i t. d., mnożą się punkta zetknięcia między pojedyńczemi państwami i narodami w ogromnej progresyi, państwa są zniewolone występować coraz więcej z odosobnienia, zawiązywać z sąsiedniemi równie jak i z oddalonemi państwami nowe stosunki, regulować według stałych zasad wzajemne obowiązki i prawa, ułatwiać wymianę artykułów handlowych, i mieć o to staranie, ażeby ich poddani w obcych państwach w sprawach i przedsiębierstwach swoich znajdowały należytą opiekę. W składzie państw zachodzi podobny stosunek jak z osobami; dopóki potrzeby indywidualne są małe, dopóki każdy sam dla siebie sporządza żywność, odzienie i mieszkanie, i nieopuszcza miejsca urodzenia chyba tylko dlatego, ażeby zaspokoić nieodzowne potrzeby życia, dopóty niema też mowy o udoskonalonem prawodawstwie prywatnem, powaga głów familijnych lub najstarszych w pokoleniu jest dostateczną, ażeby zagodzić zachodzące spory; ale z wzrastającą cywilizacyą, z pomnożeniem ludności, przy większej trudności zaspokojenia nowych potrzeb, wzmaga się także konieczna potrzeba ustanowienia pewnych norm dla stosunków społecznych, kolizye mnożą się w miarę wzmagającego się ścisłejszego zbliżenia ludzi pomiędzy sobą, te same artykuły stają się przedmiotem coraz większej konkurencyi, i tylko udoskonalone prawodawstwo, a odpowiedne postępowi stosunków indywidualnych i społecznych, zdoła pogodzić sprzeczne interesa i utrzymać spieszniejszy obieg w stałych granicach, inaczej bowiem powstałby chaos. Jak więc z jednej strony państwa są znaglone zabezpieczać swoje wzajemne stosunki za pomocą dokładnych ugód czyli traktatów, tak też wzrasta z każdym dniem potrzeba ułatwiania komunikacyi wewnętrznej, ażeby jak największa liczba obywateli państwa mogła mieć udział w ożywionej wymianie artykułów handlowych; należy przeto starać się o podźwignienie handlu i komunikacyi, o jak największe ułatwienie rozwoju industryi; a iż głównym warunkiem wszelkiego rozwoju życia publicznego jest prawne bezpieczeństwo, przeto nieodzownie potrzebne są także instytucye, które zapewniają to bezpieczeństwo prawne tak własnych poddanych jak i mieszkańców państw obcych, zostających z nami w stosunkach handlowych. Główne kroki które w rzeczonych względach uczyniono w Austryi w upłynionym roku, wyszczególnione są po części w dzienniku ustaw państwa, przyczem jednak należy zważyć, że traktaty, ustawy i rozporządzenia znajdujące się w dzienniku ustaw państwa, uważane być mogą tylko za pojedyńcze części ogółowego obrazu ogromnej czynności w zawodzie legislacyi, a do dokładnego skreślenia policzyć należy także prace przygotowawcze do przyszłych ustaw, zlecenia do władz względem wykonania wydanych rozporządzeń, instrukcye urzędowe, przepisy dyscyplinarne, objaśnienia ustaw i wiele innych rzeczy, które leżą poza obrębem tego artykułu.

A.) Traktaty państwa. Dziennik ustaw państwa z roku 1852 zawiera dwadzieścia dwa traktatów, mianowicie: I. traktat pocztowy z Parmą; II. traktat pocztowy z Modeną; III. zrewidowany traktat niemieckiego związku pocztowego; IV. traktat pocztowy z państwem kościelnem; V. traktat z Holandyą względem ekspedyowania poczty holenderskiej na Tryest.

Ile w ostatnich dziesięciu latach uczyniono dla przyspieszenia, ułatwienia i taniości korespondencyi, to zapewne doświadczył niemal każdy obywatel państwa austryackiego; jakoż nietylko nadzwyczajnie się pomnożyła liczba urzędów pocztowych w kraju i utworzono w miarę zachodzącej potrzeby z niezmiernym nakładem nowe szlaki pocztowe, chociaż się tymczasowo niepokrywają łożone koszta; ale mianowicie traktaty pocztowe z wszystkiemi prawie państwami europejskiemi i ze znaczną liczbą państw zaeuropejskich, zapewniają znaczne korzyści tak korespondującej publiczności jak i pośrednio wszystkim obywatelom państwa, gdyż na to niepotrzeba dowodu, że tanie, pewne i spieszne przesełanie listów, gazet i innych pakietów, przynosi rzeczywistą korzyść ogółowi mieszkańców państwa. Co do traktatów pocztowych z Parmą, Modeną i państwami papieskiemi, są one tylko dopełnieniem umówionego w roku 1850 austryackiego-włoskiego związku pocztowego, którego główne punkta tak jak we wszystkich konwencyach pocztowych w ogóle były następujące.

Ustanowienie jednakowych norm dla otaksowania i ekspedyowania przesełek pocztą listową, zapewnienie wspólnego używania kolei żelaznych i innych środków komunikacyjnych jakie istnieją w państwach do związku należących, ustanowienie równej portoryi listowej dla całego terytoryum związkowego, zniesienie obopólnego przymusu frankowania, przyjęcie frankatury za pomocą marków, rozszerzenie istniejących w jednem państwie uwolnień od portoryi na przesełki tego samego rodzaju we wszystkich państwach należących do związku, i inne podobne postanowienia ułatwiające wzajemną komunikacyę. Szczególnie ważnemi stały się te traktaty przez późniejsze przystąpienie Modeny i Parmy do związku celnego, przezco się nadzwyczajnie powiększyć musi korespondencya między obustronnymi poddanymi. Państwa włoskie osiągnęły przez przystąpienie do austryacko - włoskiego związku pocztowego szczególnie tę korzyść, że mają udział we wszystkich prerogatywach jakie nadaje austryacko - niemiecki związek pocztowy i że znacznie ułatwione są ich korespondencye do Niemiec i do wielu państw z Niemcami graniczących, lub więcej jeszcze oddalonych.

Wspomniony traktat z Holandyą zapewnia temu państwu przesełanie listów i gazet od holendersko-pruskiej granicy przez Niemce i Austryę aż do Tryestu, ztamtąd za pomocą parowych statków Lloyda do Alexandryi dla dalszej ekspedycyi do posiadłości holenderskich w Indyi i tą samą drogą napowrót.

Ogłoszony dnia 2. lipca 1852, niemiecko-austryacki traktat związku pocztowego obowiązujący aż do roku 1860 niejest nową ugodą, ale tylko rozszerzeniem umówionych między Austryą a Prusami postanowień względem internacyonalnej korespondencyi, do których już dawniej przystąpiła większa część państw niemieckich; nowy tekst traktatu zawiera modyfikacye, które na podstawie dawniejszych doświadczeń przez pełnomocników państw związkowych na pierwszej konferencyi pocztowej uznane zostały za stosowne. Wielkie korzyści terytoryum pocztowego obejmującego prawie całą środkową Europę, niepotrzebują obszernych wyjaśnień i dopiero wtedy wystąpią na jaw w całej objętości, gdy cały kompleks państw należących do związku pocztowego stanowić będzie jedno terytoryum celne i handlowe; czego się po teraźniejszym stanie rzeczy z pewnością można spodziewać.

VI. Traktat z Bawaryą względem wzajemnego połączenia kolei żelaznych. VII podobny traktat z państwem kościelnem, z Modeną, Parmą i Toskaną. Obadwa te traktaty zostały zawarte jeszcze w roku 1851, ale publikowano je dopiero w r. 1852.

Koleje żelazne przeznaczone są w głównych swoich kierunkach dla komunikacyi świata a nie wyłącznie dla terytoryum państwa, w którem się znajdują: jeżeli więc zupełnie odpowiadać mają swemu przeznaczeniu, tedy końce ich na granicach każdego państwa położone być powinny w takim kierunku, jaki ułatwia połączenie się z koleją żelazną państwa ościennego. Na założenie kolei żelaznych potrzebne są także bardzo znaczne sumy, których niewyda ani państwo ani towarzystwo prywatne niemając naprzód zapewnienia odpowiedniego zysku z kapitału. Oprócz tego zapewnienia renty wpływają także polityczne i strategiczne względy na wybór kierunku w którym ma być pociągnięta kolej żelazna. Równie jak każdy prywatny przedsiębierca nim rozpoczyna jaką budowę, zawiera z ościennym sąsiadem potrzebne umowy i tam gdzie się to zgadza z jego interesem, sąsiadowi przyznaje pewne uwzględnienia, lub je dla siebie z jego strony zastrzega, tak też się rzecz ma z całemi kompleksami państw; także i te zawierają przed rozpoczęciem wielkich budowli komunikacyjnych potrzebne ugody z państwami sąsiedniemi, ażeby z obydwóch stron postępowano według pewnego systemu, a mianowicie ażeby budowa kolei żelaznych odbywała się równocześnie i w odpowiednym kierunku, z temi samemi rozmiarami i t. p.; tym sposobem zapewniają sobie wzajemnie nieprzerwany przewóz osób i ruchomości z jednego terytoryum na drugie.

Podobne względy miano na uwadze przy zawarciu obydwóch powyżej wymienionych traktatów państwa, z których pierwszy stałemi postanowieniami zapewnia naprzód komunikacyę na kolejach żelaznych między Austryą, a południowemi Niemcami i dalszemi państwami zachodniemi, tudzież między zachodnią Europą a całemi Włochami przez Tyrol; drugi zaś zapewnia utworzenie osobnej sieci kolei żelaznych we Włoszech, pod nazwą: „włoskiej centralnej kolei żelaznej.“ Szczególnie dokładne są stypulacye z Bawaryą; oznaczono w nich naprzód punkta połączenia, gatunek szyn, strukturę mostów, dworców kolei i t. p., rodzaj lokomotywów, czas ukończenia, przyszły nadzór nad kolejami, postępowanie ze względu na cła i paszporty, założenie telegrafów, wzajemne pomaganie sobie środkami transportu, ustanowienie jednakiego wyrachowania wagi przesełek i t. p.; ten traktat dlatego tak jest obszerny (zawiera bowiem 110 artykułów), ponieważ Bawarya się podjęła wykończyć kolej aż do Salcburga; musiano przeto postanowić potrzebne stypulacye, ażeby z jednej strony nie naruszyć udzielności austryackiej a z drugiej nie zrobić uszczerbku udzielności króla Bawaryi nad własnymi poddanymi. Podobne ugody zawarła Austrya także z Szwajcaryą a dawniej z Saksonią i z Prusami, tak, że Austrya na mocy traktatów uzyskała potrzebne gwarancye dla budowy i utrzymania swoich kolei żelaznych w głównych kierunkach. (D. c. n.)

Wykaz przywozu i wywozu ważniejszych artykułów w miesiącu marcu 1853.

(Podziałem według nowej taryfy.

(Ob. Nr. 23 Dod. tyg.).

Przywóz do kraju.

Wprowadzono	do Galicyi	w Krakowskie	na Bukowinę
waga na funty			
Cukru rafinowanego . . „	$571,16.^{41}$	$509,61.^{14}$	$23,51.^{85}$
Pszenicy i orkiszu . . „	$19,146.98.^{00}$	$14.267,70.^{00}$	$7,781.40.^{00}$
Hreczki, prosa, kukurudzy, żyta, ... „	$21,980.95.^{00}$	$15.835,28^{33}$	$69,036.31^{00}$
Jęczmienia i słodu, tudzież owsa . . . . . . „	$12,406.30.^{00}$	$2.779,72.^{00}$	$8.371,17.^{00}$
Ryb i konchyliów . . . „	$18,35.^{16}$	$69.^{00}$	$9,73.^{08}$
Śledzi . . . . „	$576,45.^{92}$	$749,43.^{71}$	$133,67.^{20}$
Ryb przyprawnych . . „	$164,55.^{35}$	$2,24.^{10}$	$28,00.^{75}$
Wołów . . . . sztuk	—	—	—
Krów i jałówek powyżej 2 lat . . . . „	1	—	2
Jałówek do 2 lat . . . „	1	—	1
Owiec . . . . „	3	—	16
Świń . . . . „	98	123	1039
Koni i źrebiąt . . . . „	246	23	34
waga na funty			
Tłuszczów (łoju) . . . „	$56,554.^{38}$	$87,42.^{40}$	$26,74.^{26}$
Wódki, rumu i araku . . „	$129,21.^{67}$	$425,62.^{03}$	$7,73.^{74}$
Likworów, (ponczowej esencyi) . . . . . „	$287.^{40}$	—	$2.^{00}$
Skór i futer (niewyprawnych) . . . . „	$67,32.^{60}$	$40,68.^{00}$	$523,12.^{52}$
Skór nie wyszczególnionych osobno . . . . „	$18.^{69}$	$12,45.^{08}$	86^{52}
Futer wyprawnych . . „	$1,14.^{00}$	$98.^{71}$	6^{73}
Bawełny surowej . . . „	$49,80.^{20}$	$15,37.^{67}$	—
Wełny owczej . . . . „	$154,16.^{60}$	$10,30.^{24}$	$608,63.^{42}$
Skór wyprawnych zwykłych . . . . „	$39,56.^{88}$	$161.^{25}$	$23.^{52}$
Skór przedniejszych . . „	$29.^{00}$	$0.^{21}$	—

Wprowadzono	do Galicyi	w Krakowskie	na Bukowinę
Inne gatunki towarów wprowadzonych w marcu 1853 w znaczniejszych ilościach			
waga na funty			
Kawa surowa . . . . „	$428,07.^{63}$	$298,19.^{01}$	$67,49.^{96}$
Korzenie pospolite . . . „	$164,60.^{12}$	$55,58.^{04}$	$1160,.^{17}$
— przedniejsze . „	$37,10.^{20}$	$3,49.^{10}$	$3,53.^{51}$
— najprzedniejsze „	$54.^{35}$	$14,^{90}$	—
Herbata . . . . „	$77,80.^{36}$	$32.^{91}$	$12.^{94}$
Owoce południowe przednie . . . . . . „	$616,55.^{12}$	$234,13.^{08}$	$253,31.^{87}$
Owoce południowe średnie . . . . . . „	$225,82.^{50}$	$146,48.^{78}$	$61,19.^{86}$
Owoce południowe poślednie . . . . . . „	$37,94.^{41}$	$26,17.^{46}$	$13,13.^{43}$
Ziemniaki . . . . . „	$60,00.^{00}$	$216,47.^{00}$	—
Ryż czysty . . . . . „	$164,34.^{53}$	$130,34.^{11}$	$43,17.^{24}$
— w łusce . . . . „	—	$67.^{56}$	—
Rośliny i nasiona olejne . „	$240,80.^{08}$	—	$110,26.^{15}$
— owoce i nasiona niewyszczególnione osobno . . . „	$234,01.^{22}$	$270,16.^{53}$	$179,02.^{26}$
Olej i oliwa . . . . „	$72.37.^{08}$	$46,48.^{27}$	$14,27.^{63}$
Wino . . . . „	$12,84.^{96}$	$6,16.^{03}$	—
— mołdawskie . . . „	—	—	$445,33.^{74}$
stóp kubicznych			
Drzewo na opał . . . „	1616	610	3636
— dostawione lądem „	120	12714	—
— budulec . . . . „	—	—	2182
— dostawione lądem „	1520	490	—
waga na funty			
Żelazo surowe . . . . „	$3,413,82.^{62}$	—	—
Przędza bawełniana surowa . . . . „	- -	$237.^{26}$	$38.^{01}$

Wprowadzono		do Galicyi	w Krakowskie	na Bukowinę
	waga na funty			
Przędza bielona w niciach niefarbowana . . .	„	$11,84.^{11}$	$7,19.^{79}$	$15.^{75}$
— farbowana . .	„	$8,93.^{35}$	$12,94.^{47}$	—
Towary bawełniane średnie .	„	$10,42.^{00}$	$3,12.^{49}$	$27.^{55}$
— — przednie .	„	$10,36.^{00}$	$—.^{07}$	$64.^{44}$
— — cienkie	„	$3.^{00}$	—	$17.^{78}$
— — najcieńsze . .	„	$28.^{74}$	$0.^{13}$	—
Towary lniane poślednie	„	—	$1.^{40}$	—
Towary wełniane poślednie .	„	$5,88.^{00}$	—	$2,20.^{80}$
— — mierne .	„	$10.^{25}$	—	—
— — średnie .	„	—	$1.^{58}$	—
— — przednie	„	$11,20.^{88}$	$1.22.^{79}$	$129.^{50}$
— — najprzedniejsze	„	—	—	$10.^{57}$
Towary jedwabne cienkie	„	$13.^{30}$	$1.^{40}$	—
Wyroby z kauczuku i z gutaperchy poślednie	„	$1,44.^{76}$	$1.^{44}$	—
Wyroby kuśnierskie poślednie	„	$83.^{76}$	—	—
— — przednie	„	—	$0.^{60}$	—
Suknie i stroje średnie .	„	$4.^{08}$	$1,12.^{42}$	—
— przednie . . .	„	$4.^{04}$	$18.^{84}$	—
— najprzedniejsze .	„	$5.^{94}$	$2.^{36}$	--
Wyroby z papieru, obicia papierowe . . .	„	$6,25.^{21}$	—	—
Towary drewniane pospolite . .	„	$36,98.^{08}$	$29,73.^{85}$	—
— — poślednie	„	$3,79.^{12}$	$1,13.^{49}$	—
— — przednie .	„	$3.^{27}$	$3.^{00}$	$2.^{24}$
— — najprzedniejsze.	„	$2,76.^{80}$	—	—
Towary galanteryjne przednie	„	$1,39.^{39}$	$1,30.^{98}$	—
Towary gliniane pospolite	„	$3.^{00}$	$17.^{88}$	$68.^{07}$
— — średnie .	„	$23.^{00}$	$3,43.^{56}$	$1,25.^{00}$
— — przednie .	„	—	$0.^{85}$	—
Wyroby żelazne poślednie	„	$12,89.^{12}$	$17,17.^{39}$	$23.^{52}$
— — zwyczajne	„	$11,53.^{02}$	$5,07.^{46}$	—
— — średnie .	„	$33.^{48}$	—	--
— — przedniejsze	„	$32,45.^{68}$	$8,80.^{46}$	$4.^{62}$
— — najprzedniej.	„	$53.^{38}$	—	—
	waga na funty			
Wyroby z kruścu pospolite .	„	$5,51^{86}$	$73.^{88}$	$64.^{58}$
— — przednie	„	$6.^{80}$	$1.43.^{36}$	—
— — najprzedniejsze	„	$5.^{99}$	—	—
Bižuterye najprzedniejsze	„	$2.^{00}$	$2.^{07}$	—
Maszyny żelazne . . .	„	$3,33.^{76}$	$2,49.^{20}$	—
Książki naukowe, mapy, nóty	„	$30,43.^{26}$	$12,90.^{45}$	$55.^{10}$

Wywóz za granicę.

Wywieziono		z Galicyi	z Krakowskiego	z Bukowiny
	stóp kubicznych			
Drzewo na opał . . .	„	22196	—	—
— dostawione lądem	„	100400	—	—
Budulec	„	3900	—	184
— dostawiony lądem	„	11321	—	128
	waga na funty			
Skóry niewyprawne . .	„	$11,40^{74}$	$44.66.^{19}$	—
— niewyszczególnione osobno	„	$10,41.^{60}$	$52.51.^{38}$	$16.^{80}$
Futra	„	—	$3,59.^{00}$	$4.^{48}$
Preparata chemiczne, potaż..	„	—	$61,79.^{17}$	$28.^{00}$
Kruszec, galwaj, cynk .	„	—	$1,971.24.^{29}$	—
Kobalt, Nikel, spiż . .	„	—	$207.88.^{41}$	—
Wełna owcza	„	—	$48,37^{00}$	—
Wyroby żelazne poślednie	„	$16,00^{00}$	—	$223,12.^{34}$
„ pospolite	„	$2,235,10.^{25}$	$95,55.^{90}$	$3,91.^{21}$
„ przednie	„	$7,45.^{00}$	—	$2,18.^{48}$

Wzmianka bibliograficzna o wydaniach kazań niedzielnych i świątecznych księdza Fabiana Birkowskiego zakonu ś. Dominika.

Ksiądz Fabian Birkowski pomiędzy kaznodziejami polskimi znakomite zajmuje stanowisko. Wspominają często uczeni o kazaniach jego pogrzebowych i przy szczególnych okazyach mianych. Niedawnemi czasy w roku 1849, przedrukowane w Poznaniu „dziewięć kazań jego, z okoliczności publicznych mianych, z przydatkiem kazania na pogrzebie Skargi,“ którymby zaś jeszcze kilka przydać można. Ale główna praca co imię jego potomności podała, t. j. „Kazania świąteczne i niedzielne,“ pomimo że zbiór ich zajmuje kilka *in folio* ogromnej objętości, bardzo mało zwróciły dotąd na się uwagę bibliografów naszych. Bentkowski w historyi swej literatury polskiej (tom pierwszy), liczy Birkowskiego mimochodem do mowców wzorowych, dając mu epitet harmonijny, na który Birkowski podobno sobie najmniej zasłużył. O kazaniach tych zaś niewspomina, coby przy dokładności autora tego dowodziło, że już natenczas do rzadkości bibliograficznych należały.

Chłędowski w spisie swoim dzieł opuszczonych przez Bentkowskiego cytuje wydanie pierwsze z r. 1620, które widział w księgozbiorze zmigrodzkim. O wtórem wydaniu z r. 1623. milczy, równie jak i o kazaniach z r. 1628, chociaż znajdowały się w innych bibliotekach przezeń lustrowanych. Prócz wzmianki, że wyszły u Andrzeja Piotrkowczyka w Krakowie, nieznajdziesz nic o nich w księgach bibliograficznych Lelewela, i historyach drukarń polskich i szczególnie krakowskich Bandkiego.

Janocki w dziele swojem: „*Rare polnische Bücher*“ tom 5ty, skreślił żywot Birkowskiego; ani tu zaś ani w drugiem dziele: „Janociana“ nie napomknął o kazaniach, chociaż okazya była potemu, a on mniej rzadkie i cenne dzieła szeroko opisał. Józef Maksymilian Ossoliński w wiadomościach historyczno-krytycznych tomie 1m poświęcił osobny artykuł biografii i ocenieniu dzieł Birkowskiego. Lecz chociaż cytuje słowa Makowskiego Jezuity z kazania które miał na pogrzebie Birkowskiego, „w Polsce niema kościoła, gdzieby nie stał na pulpicie Fabian i jego postylla,“ i sam to poświadcza, z dodatkiem, że mu przy wyszukiwaniu rzadkości literatury polskiej daleko częściej wpadał w ręce niż Skarga, przecież jakoś z tego nie korzystał. Opis Jego wydań kazań niedzielnych i świątecznych Birkowskiego, jest niedokładny, a kiedy zajmował się jego biografią, nie znajdowały się w tak znakomitym i wielkim księgozbiorze, który utworzył, z tych kazań tylko wydanie drugie tomu pierwszego z r. 1623, i wtóra część tomu 2go z r. 1628. Jak ostatni w rzędzie Jocher w obrazie swym bibliograficznym wszystkie wydania opisał, niżej obaczymy.*)

Ponieważ Birkowski był rodem ze Lwowa, przeto niejako miejscowym jest obowiązkiem, opisem ile może być dokładnym, lukę tę w bibliografii polskiej zapełnić, i wzbudzić tym sposobem interes dla prac zacnego ziomka.

Kazania na niedziele i święta Fabiana Birkowskiego, ile do dziś dnia wiadomo, wyszły wszystkie w Krakowie, z drukarni Jędrzeja Piotrkowczyka, gockim drukiem w formacie *in folio.*

A. Pierwsze wydanie jest z r. 1620, i składa się z trzech części.

Pierwsze dwie części stanowią jedną całość, jeden mają tytuł, i stronnic razem 843; pierwsza część kończy się na stronnicy 482,

*) Dla uniknienia reklamacyi oświadczam, iż tu mowa tylko o dziełach bibliograficznych powszechnie znanych i znajdujących się w ręku wszystkich.

i kazaniu na wtorek zielonych świąt. W sumaryuszu dwie te części nie są oddzielone, i spis kazań idzie nieprzerwanie. Tytuł ściągający się do całego dzieła i w szczególności do dwojga pierwszych części, w głównych ustępach czerwono kolorowany jest następujący:

„Kazania na niedziele i święta doroczne, przez x. D. Fabiana Birkowskiego, zakonu ś. Dominika kaznodziejskiego napisane i wydane.“

(To się ściąga do całego dzieła.)

„Na każdą niedzielę po dwojgu kazań i na święta przedniejsze.“

(To się ściąga do pierwszych dwojga części.)

„Za dozwoleniem starszych. *Cum gratia et privilegio S. R. M.* w Krakowie w drukarni Andrzeja Piotrkowczyka typografa K. J. Mci. roku pańskiego MDC.XX. Na stronie odwrotnej tytułu jest herb Wki koronny z małym herbem familijnym domu Waza, snop we środku.“

Nieudało mi się jeszcze natrafić na egzemplarz, gdzieby nie brakowała dedykacya i cała lub część przedmowy. Lecz świadectwo Jochera któren opisuje całe to wydanie, wydanie drugie tych kazań z r. 1623, w którem wszystko się znajduje co jest w pierwszem wydaniu, herb Wazów, wszystko to wątpić niepozwala, jako po tytule następuje dedykacya dzieła królewiczowi Władysławowi Zygmuntowi na trzech stronnicach. Po niej idzie przedmowa do czytelnika na trzech stronnicach, aprobata cenzury datowana z Krakowa dnia 18. maja r. 1620, z podpisem Jerzego Trebnic, prowincyała Dominikanów, sumaryusz kazań na $4^1/_4$ stronnicach z floresem małym, nakońcu twarz ludzka w miniaturze we środku mającym, i omyłki druku na $^1/_2$ stronnicy, w liczbie 64, na taką objętość dzieła bardzo niewielka i za które drukarz czytelnika jeszcze przeprasza, tłumacząc się chorobą i zimową porą. Następują potem kazań 104 na niedziele przeplatane 10ma kazaniami na święta przedniejsze i inne dnie. Każda strona ma dwie kolumny, a sygnatury druk arkuszów literami gockiemi oznaczone n. p. C. Cij. Ciij każda stronnica ma dwie kolumny. Czem się zaś odznaczają pierwsze części od drugiego wydania onych jest, że następujące kazania przełożone są.

a) Kazania na trzecią niedzielę po trzech królach:
pierwsze znajduje się na str. 102,
wtóre — — — — 813
zamiast żeby po sobie następowały.

b) Kazania na trzecią niedzielę po Wielkiej nocy:
pierwsze znajduje się na stronnicy 383,
wtóre — — — — 819.

c) Kazania na drugą niedzielę po świątkach:
pierwsze znajduje się na str. 514,
wtóre — — — — 825.

d) Kazania na 13tą niedzielę po świątkach,
pierwsze znajduje się na str. 658,
wtóre — — — — 831.

Trzecia część ma odrębną paginacyę stronnic 592, i osobny następujący tytuł kolorowany. „Kazania na święta doroczne, przez x. D. Fabiana Birkowskiego, zakonu ś. Dominika kaznodziejskiego napisane i wydane. Na święta przedniejsze po dwojgu kazań z dozwoleniem starszych. *Cum gratia et privilegio S. R. M.* w Krakowie w drukarni Andrzeja Piotrkowczyka, typografa K. J. M. R. pańskiego M.DCXX.“ na odwrotnej stronie tytułu jest ten sam herb korony i Litwy co na pierwszych dwóch częściach, ale mniejszy foremniejszy, tarcza inaczej ozdobiona i z tą różnicą wielką, że środek przedstawia nie mały ale wielki herb Wazów, t. j. prócz snopa przeciętego dwoma strzałami, po każdej stronie trzy korony w trójkącie, i dwaj na tylnych nogach stojące lamparty; którego tarcza zakrywa częściowo orła i pogoń. Następnie i Sumaryusz na $3^1/_2$ stronnicach z floresem na końcu większym i zupełnie odmiennym od tego na pierwszych częściach. Omyłki druku zajmujące ćwierć strony, a potem z napisem na czele: „Trzecia część rocznych kazań na święta.“ Kazania (których ostatnie ma tytuł, przy nabożeństwie bractwa kompasyej, które bywa w piątki marcowe wielkiego postu. „O pożytkach męki Chrystusowej.“ Signatury arkuszów są łacińskiemi literami i arabskiemi liczbami: C. C 2. C 3. każda stronnica ma dwie kolumny.

Pierwsze wydanie to kazań Birkowskiego może ukrywa się gdzie po bibliotekach klasztornych, ale w handlu antykwarskim ledwie kiedy się pojawia. Kompletny egzemplarz należy do kruków białych bibliografii naszej. Zakład naukowy imienia Ossolińskich dopiero w ostatnich czasach nabył dwie pierwsze części onegoż, bez dedykacyi i części przedmowy. Wszystkie trzy części ale także z defektami znajdują się w bibliotece niegdyś żmigrodzkiej, teraz do Lwowa przeniesionej. Kto takowe jeszcze w księgozbiorze swym kompletne posiada, raczy to ogłosić.

Wielka wziętość tego zbioru, niezmordowana gorliwość ich autora, któren bez przestanku nowe kazania pisał, „(Pytajcie mówi Makowski w kazaniu na jego pogrzebie, pytajcie typografów wiele tego przez ich ręce przeszło? a co skrzyniami kazań już gotowych leży, idź a obacz i zdumiewaj się, albowiem kazania coraz to insze z pracą gotował;) wywołały w krótkim czasie potrzebę nietylko powtórnego wydania onegoż, ale i wszystkich kazań niedzielnych i świątecznych temże nieobjętych.

B. W roku 1623 też wyszły znowu na świat: „Kazania na niedziele i święta doroczne przez x. Fabiana Birkowskiego zakonu ś. Dominika kaznodziejskiego napisane na każdą niedzielę po dwojga kazań i na święta przedniejsze Tom pierwszy teraz powtóre wydane z przydatkiem niektórych kazań i rejestru dostatecznego z dozwoleniem starszych. *Cum gratia et privilegio S. R. M.* W Krakowie w drukarni Andrzeja Piotrkowczyka typografa K. J. Mci R. P. M.DC.XXIII.“

Tytuł sam wskazuje że to wydanie jest głównie przedrukiem pierwszego z r. 1620. I rzeczywiście tak się rzecz ma. I to wydanie składa się z trzech części, z których pierwsze dwie stanowią jedną całość, i stronnic 842; o jedną mniej niż pierwsze wydanie, co ztąd pochodzi, że niema spisu omyłek druku, któren w pierwszem wydaniu zajmuje jedną stronnicę. Pierwsza część kończy się na str. 494 co równie jak w pierwszem wydaniu, w sumaryuszu nie jest oznaczonem. Po tytule po części czerwono kolorowanem, następuje ten sam herb wyżej opisany, dedykacya Władysławowi-Zygmuntowi, polskiemu i Szwedzkiemu królewiczowi, przedmowa do czytelnika, aprobacya cenzury dosłownie jedna i tej samej daty co w pierwszem wydaniu i sumaryusz. Kazania w jednem i drugiem wydaniu idą jednym porządkiem aż do str. 109. Odtąd zaś różnica zachodzi. Kiedy bowiem w wydaniu pierwszem cztery kazań wtórych, na trzecią niedz. po trzech królach, trzecią niedzielę po W. nocy, drugą i trzynastą niedzielę po świątkach, nakoniec mylnie przełożone są (jak to się wykazało wyżej) w drugiem wydaniu sprostowano tę omyłkę, i te cztery kazania w porządku po odpowiednich sobie pierwszych postępują. Różnica ta czysto powierzchowna i w sumaryuszach już widoczna, może przecież, gdy rzadko kiedy widać egzemplarze kompletne, naprowadzić na mylny domysł, że te dwa wydania różnią się i w tekscie od siebie, co zaś niejest. Nakoniec jest dodany rejestr alfabetyczny na dwunastu stronnicach.

Każda strona ma dwie kolumny, a sygnatury odmienne od pierwszego wydania oznaczone gockiemi literami i arabskiemi liczbami. Na końcu jest alfabetyczny rejestr na 12tu stronnicach, brakujący w pierwszem wydaniu.

Część trzecia ma znów osobną paginacyę i tytuł: „Kazania na święta doroczne przez x. D. Fabiana Birkowskiego, zakonu s. Dominika kaznodziejskiego napisane.“

„Na święta przedniejsze po dwojgu kazań.“ „Teraz powtóre wydane z przydatkiem niektórych kazań i rejestru dostatecznego z dozwoleniem starszych. *Cum gratia et privilegio S. R. M.* W Krakowie w drukarni Andrzeja Piotrkowczyka typografa K. J. Mci R. P. M.DC.XXIII.“ stronnic 621, prócz rejestru.

Trzecia ta część prócz dodatku odpowiedniego w sumaryuszu, floresu na końcu tegoż przedstawiającego głowę ludzką z najeżonemi skrzydłami, opuszczonego spisu omyłek druku, zgadza się zupełnie z pierwszem wydaniem aż do stronnicy 592. Od tej, aż do stronnicy 621, następują zapowiedziane w tytule nowe kazania jakoto: „O świętych odpustach, kazań trzy i pamięć śś. wyznawców, kanonizowanych w roku 1623, kazanie miane w Warszawie u ś. Ignacego 12. maja r. 1622.

Ci kanonizowani są:

a) Śty Ignacy, fundator Societatis Jesu.
b) Śty Franciszek Ksaweryusz Soc. Jesu.
c) Śty Filip Neri, Congregationis oratorii fundator.
d) Śty Izydor, oracz z Madrytu.
e) Śta Teresa a Jesu Matka Karmelitańska.

Nakońcu rejestr alfabetyczny kazań odświętnych zajmujący $10^1/_2$ stronnic.

Taki jest tom pierwszy tego zamierzonego nowego wydania.

(Dokończenie nastąpi.)

K. Si.

Główny Redaktor **M. Srzeniawa Sartyni.** Z c. k. galic. Drukarni rządowej.